

І. В. Чернишова,

Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Горлівка

ПОЗИТИВНА ОЦІНКА В РЕЧЕННЯХ З ЛОКАЛЬНИМИ МАРКЕРАМИ «СВОГО» ПРОСТОРУ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТЕКСТІ БІБЛІЇ: ЛЕКСИКО-СЕМАТИЧНИЙ, СИНТАКСИЧНИЙ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті розглядаються лексико-семантичний, синтаксичний та комунікативно-прагматичний аспекти речень позитивної оцінки з локальними маркерами «свого» простору, у зв'язку з чим важливим постає поняття «свого/чужого» простору. Дослідження виконано на матеріалі англійського тексту Біблії Короля Якоба.

Ключові слова: «свій/чужий» простір, локальний дейксіс, позитивна оцінка.

В статье рассматриваются лексико-семантический, синтаксический и коммуникативно-прагматический аспекты предложений положительной оценки с локальными маркерами «своего» пространства, в связи с чем значимым выступает понятие «своего/чужого» пространства. Исследование выполнено на материале английского текста Библии Короля Якоба.

Ключевые слова: «своё/чужое» пространство, локальный дейксіс, положительная оценка.

The research sets out to investigate spatial deixis in the English Bible text. Special attention is given to «one's own» space manifested by the pronouns «this»/»these» and the adverb «here». We focus on lexico-semantic, syntactic and communicative-pragmatic peculiarities of evaluative sentences with the spatial deictic markers outlining the boundaries of «one's own» space.

Key words: «one's own/alien» space, spatial deixis, positive evaluation.

У статті досліджуються речення з маркерами локального дейксісу на позначення «свого» простору, в яких виявляється позитивна оцінка. У фокусі нашого дослідження знаходяться дейктичні маркери, які займають центральне місцеположення у функціонально-семантичному полі локального дейксісу, а саме вказівні займенники *this/these* та прислівник місця *here*, що вказують на близький предмет/предмети, тобто є локальними маркерами «свого» простору.

Метою дослідження є виявлення лексико-семантичних, синтаксичних і комунікативно-прагматичних особливостей позитивно оцінних речень з локальними маркерами «свого» простору в англійському тексті Біблії, у зв'язку з чим убачається доцільним розв'язання таких завдань: аналіз категорій «свого/чужого», дейксісу та оцінки та дослідження позитивної оцінки в реченнях з локальними маркерами «свого» простору в лексико-семантичному, синтаксичному та комунікативно-прагматичному аспектах.

Дейксіс витлумачується як категорія, за допомогою якої здійснюється вказівка на учасників акту комунікації, її місце та час. Дейктичні засоби визначають координати комунікативного акту, у ролі яких виступають мовець та слухач («я»/»ми», «ти»/»ви»), місце здійснення комунікації («тут») та її час («зараз»), також імпліцитно здійснюється вказівка на особу або осіб, що не беруть участі в акті комунікації («він», «вона»/»вони»), місце, яке не є місцем комунікації («там»), та час, що не є часом здійснення комунікації («тоді»). В.В. Бурлакова [4], Г.А. Уфімцева [7] та ін. виділяють три основні типи дейксісу: персональний (особовий), локальний (просторовий) та темпоральний (часовий). «Свій» простір, що актуалізує близькість до мовця, вербалізується за допомогою особових займенників першої та другої особи *I, we, you* й відповідних присвійних займенників першої та другої осіб, прислівника місця *here*, вказівних займенників *this/these* і прислівника часу *now*. На протигагу «своєму», «чужий» простір, який маніфестує віддаленість від мовця, виражається за допомогою особових займенників третьої особи *he, she, they* та відповідних присвійних займенників третьої особи, прислівника місця *there*, вказівних займенників *that/those* і прислівника часу *then*. У фокусі нашої уваги знаходяться локальні дейктичні маркери на позначення «свого» простору, що займають центральне положення у функціонально-семантичному полі дейксісу, а саме *here, this/these*.

Оцінка розглядається нами як мовна категорія, яка відображає суспільно-особисте уявлення про добро і зло, про цінність, корисність об'єктів, предметів або явищ та відображає позитивне або негативне ставлення суб'єкта оцінки до її об'єкта. Відповідно до цього, головними елементами оцінної структури постають суб'єкт оцінки, її об'єкт і характер ([1; 3; 5]).

Проблема оцінності дейктичних маркерів співвідноситься з категорією «свого/чужого», лінгвістичні засади якої досліджуються такими лінгвістами, як Е. Бенвеніст [2], А.Б. Пеньковський [6] та ін. На думку багатьох з них, протиставлення двох світів – «свого» і «чужого» – має множинну інтерпретацію та реалізується в опозиціях типу «ми/вони», «я/ти», «позитивний/негативний», «близький/далекий», що зумовлює ставлення до «свого» як нормального, а «чужого» як аномального. У такий спосіб саме дейктичні маркери можуть слугувати знаками «свого» або «чужого» простору, набуваючи при цьому позитивної або негативної оцінки.

Лексико-семантичні особливості речень позитивної оцінки з локальними маркерами «свого» простору. У досліджуваному тексті виокремлюються семантичні різновиди позитивної оцінки в реченнях з локальними маркерами «свого» простору *here, this/these* на позначення близькості до мовця з такими ономазіологічними ознаками, як: сприятливість місця, співвіднесеність з позитивно оцінною подією, поняттям або станом справ та співвіднесеність з позитивно оцінною особою, однак частота їх функціонування є різною.

1. Позитивна оцінка в реченнях з ономазіологічною ознакою **співвіднесеності з позитивно оцінною особою** є найпоширенішою (61%), при цьому найчастіше вербалізації підлягає співвіднесеність з третьою особою (72%), а співвіднесеність з першою (15%) та другою (13%) особами є кількісно менш релевантною.

Найбільш уживаною постає іменникова форма експлікації (52%) (лексико-семантична група (далі – ЛСГ) «чеснот» (*righteousness*), ЛСГ «Бога» – приналежності до Всевишнього (*God (Almighty), LORD*), її наслідують прикметникова (35%) (ЛСГ «чеснот» (*holy*), ЛСГ «величі» (*great*), ЛСГ позитивного «емоційного стану» (*happy*)) та дієслівна (13%) (ЛСГ «уподобання» (*love*), ЛСГ «спасіння» (*save*)). Наприклад: *But there was a certain man, called Simon, which beforetime in the same city used sorcery, and bewitched the people of Samaria, giving out that himself was some great one: to whom they all gave heed, from the least to the greatest, saying, This man is the great power of God* [Acts 008: 009–010]. У реченні *This man is the great power of God* дейктичний займенник *this* співвідноситься з третьою особою, яка оцінюється позитивно за допомогою іменників ЛСГ «величі» *power* (*a person or organization that is strong or influential within a particular context* [8]) та співвіднесеності з Богом – *God* (*the sole Supreme Being, eternal, spiritual, and transcendent, who is the Creator and ruler of all and is infinite in all attributes; the object of worship in monotheistic religions* [8]), що зумовлює набуття дейктичним маркером «свого» простору *this* позитивної оцінки.

2. Позитивна оцінка в реченнях з локальними маркерами *here, this/these* з ономазіологічною ознакою **співвіднесеності з позитивно оціненою подією, поняттям або станом справ** (37%) характеризується майже середньою частотою актуалізації; основною формою експлікації постає дієслівна (56%) (ЛСГ «уподобання» (*love*), ЛСГ «спасіння» (*save*)), а прикметникова (29%) (ЛСГ «чеснот» (*holy*), ЛСГ «величі» (*great*), ЛСГ загальної оцінки «добра» (*good*)) та іменникова форми (15%) (ЛСГ «чеснот» (*righteousness*)) є менш уживаними. Наприклад: *For I will defend this city to save it for mine own sake, and for my servant David's sake* [Isaiah 037: 035]. Позитивну оцінку міста (*this city*) актуалізовано за допомогою дієслова «захисту» *defend* (*resist an attack made on (someone or something); protect from harm or danger* [8]): обіцяючи захистити місто, мовець у такий спосіб виявляє позитивне ставлення до нього та його мешканців, тобто до простору, що вербалізується вказівним займенником *this* і є для нього «своїм».

3. Речення з ономазіологічною ознакою **сприятливості місця** є кількісно найменш релевантними в досліджуваному тексті (2%); вони мають за основну форму експлікації прикметникову (ЛСГ загальної оцінки «добра» (*good*)).

Виявлення відсоткового співвідношення різновидів ономазіологічної ознаки в реченнях з локальними маркерами «свого» простору *here, this/these* на позначення близькості до мовця зумовлює висновок про те, що для адресанта найважливішою постає співвіднесеність «свого» простору з позитивно оціненою особою (61%), зокрема з третьою особою (72%) та з позитивно оціненою подією, поняттям або станом справ (37%), що дає підстави стверджувати, що він оцінює «зараз» переважно непрямо через його зв'язок з позитивно оціненими людьми або поняттями.

Синтаксичні особливості речень позитивної оцінки з локальними маркерами «свого» простору. Для актуалізації позитивної оцінки в реченнях з локальними маркерами «свого» простору *here, this/these* в англійському тексті Біблії використовуються двоскладні речення, що відбивають ретроспективну, перспективну і поточну часові спрямованості.

Складні речення характеризуються високою частотою функціонування (79%) у досліджуваному тексті; позитивна оцінка маніфестується такими їх типами:

1. **Складними реченнями з різними видами зв'язку** (48%), що є найуживанішими, наприклад: *He is thy praise, and he is thy God, that hath done for thee these great and terrible things, which thine eyes have seen* [Deuteronomy 010: 021]. Дейктичний маркер «свого» простору актуалізовано вказівним займенником *these*, а позитивна оцінка вербалізується в складному реченні з різними видами зв'язку та застосовується відносно певних дій, її маніфестація здійснюється за допомогою прикметників *great* (*impressive or grand* [8]) та *terrible* (*causing awe* [8]) на позначення величі та всемогутності Бога: у такий спосіб *these* набуває статусу позитивно оціненого покажчика «свого» простору. Застосовуючи складне речення з підрядними означальними *that hath done for thee these great and terrible things, which thine eyes have seen*, мовець надає пояснення своїм діям, що уможливило їх конкретизацію та оцінку.

2. **Складнопідрядними реченнями** (36%), за допомогою яких мовець вважає за потрібне надати всі подробиці позитивної оцінки, наголосити на її підставі та пояснити причину. 3-поміж них майже середньою частотою актуалізації характеризуються речення з підрядними означальними (38%), а низькою – з підрядними причини (30%), умови (17%), мети (6%), додатка (5%) та часу (4%).

3. **Складносурядними реченнями**, що експлікують позитивну оцінку в 16% випадків, при цьому, як правило, друга частина має характер додаткового підтвердження позитивної оцінки з метою більш дієвого впливу на слухача.

Низька частота актуалізації позитивної оцінки спостерігається при її маніфестації в простих реченнях (21%).

Позитивна оцінка в реченнях з дейктичними маркерами «свого» простору в англійському тексті Біблії представлена в більшості випадків розповідними реченнями (73%), які наслідують кількісно менш релевантні спонукальні (18%) та питальні речення (9%), наприклад: *If ye know these things, happy are ye if ye do them* [John 013: 017]. Позитивну оцінку «свого» простору (дейктичний маркер *these*) актуалізовано в розповідному реченні непрямо за допомогою прикметника «позитивного емоційного стану» *happy* (*feeling or showing pleasure or contentment* [8]), мовець у такий спосіб повідомляє про те, що, якщо адресат знає та виконує певні дії (*these things*), то він є щасливим, і це зумовлює набуття вказівним займенником *these* позитивної оцінки.

Маніфестація позитивної оцінки «свого» простору в досліджуваному тексті здійснюється низькою синтаксичних конструкцій, однак відзначаємо, що всі вони характеризуються низькою частотою функціонування:

– дієслівною конструкцією *Blessed be*, що вживається на позначення благословення з метою актуалізації позитивного ставлення адресанта до об'єкта оцінки (36%);

– компаративними конструкціями, що виражають винятковість і перевагу об'єкта оцінки порівняно з іншими (33%);

– імперативними конструкціями з модальним дієсловом *shall (shalt)* (31%), що вербалізують вимоги або вказівки, які варто виконати як адресату, так і іншим особам.

Аналіз синтаксичних особливостей речень позитивної оцінки з локальними маркерами «свого» простору *here, this/these* в англійському тексті Біблії засвідчує, що найуживанішими постають складні речення (79%), зокрема складні речення з різними видами зв'язку (48%). Це є наочним відображенням бажання мовця надати всі подробиці позитивної оцінки «свого» простору, конкретизувати її об'єкт та обґрунтувати причину.

Комунікативно-прагматичні особливості висловлень позитивної оцінки з локальними маркерами «свого» простору. Серед комунікативно-прагматичних типів висловлень, у яких вербалізовано позитивну оцінку «свого» простору в англійському тексті Біблії, нами виокремлюються репрезентативні, квеситивні, директивні, комісивні та експресивні.

1. **Репрезентативні** мовленнєві акти (далі – МА) характеризуються середньою частотою функціонування (56%), у цьому випадку мовець переконаний у істинності свого судження, він констатує наявність позитивних характеристик осіб, які співвідносяться зі «своїм» простором, або повідомляє про позитивний стан справ та позитивно оцінні дії, що відбуваються в «своєму» просторі, і в такий спосіб «свій» простір, що маніфестується дійсними маркерами *here, this/these*, набуває позитивної оцінки: *Then said Pilate to the chief priests and to the people, I find no fault in this man* [Luke 023: 004]. Адресант позитивно оцінює третю особу, вказівка на яку здійснюється дійсним маркером *this*, за допомогою використання лексеми «негативних моральних якостей» *fault (an unattractive or unsatisfactory feature, especially in a piece of work or in a person's character* [8]) в заперечному реченні. Мовець упевнений у правдивості свого судження та намагається переконати адресата в позитивній оцінці третьої особи та змінити його ставлення до неї.

2. **Директиви** (18%), **комісиви** (15%) (серед яких превалюють **промисивні МА** (94%)), **квеситиви** (9%), з-поміж яких 42% є **непрямыми мовленнєвими актами**, та **експресиви** (2%) характеризуються низькою частотою функціонування. Наведемо приклад використання промисивного МА: *For I will defend this city to save it for mine own sake, and for my servant David's sake* [Isaiah 037: 035]. Вербалізація «свого» простору відбувається за допомогою вказівного займенника *this*, а позитивну оцінку міста та його мешканців (*this city*) маніфестовано дієсловами «захисту» та «спасіння» *defend (resist an attack made on (someone or something); protect from harm or danger* [8]) і *save (keep safe or rescue (someone or something) from harm or danger* [8]) у промисивному МА: мовець повідомляє, які позитивно оцінні дії він здійснить стосовно мешканців міста (захистить їх задля спасіння), і бере на себе зобов'язання виконати ці дії.

Комунікативно-прагматичний аналіз висловлень позитивної оцінки «свого» простору в англійському тексті Біблії свідчить про домінуючий характер репрезентативних МА (56%): адресант стверджує про позитивний стан справ, позитивно оцінні дії, що відбуваються в «своєму» просторі, або співвідносить «свій» простір з позитивно оцінними особами, і в такий спосіб «свій» простір, що маніфестується дійсними маркерами *here, this/these* на позначення близькості до мовця, набуває позитивної оцінки. Метою мовця є висловлення позитивного ставлення до об'єкта оцінки та переконання адресата змінити своє ставлення до певних осіб або речей.

Аналіз кількісних показників позитивної та негативної оцінки в реченнях з локальними маркерами «свого» простору в англійському тексті Біблії виявив, що позитивна оцінка вживається у 36,4% випадків, а негативна – у 63,6%, що слугує свідченням того, що локальним дійсним маркерам «свого» простору більш властиво набувати негативної оцінки.

Як перспектива подальшого дослідження убачається доцільним розгляд локальних маркерів оцінності «чужого» простору, персональних та темпоральних маркерів оцінності «свого/чужого» простору для отримання більш вірогідних результатів та дослідження категорії «свого/чужого» в повнішому обсязі.

Література:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова – М. : Наука, 1988. – 338 с.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист ; [пер. с франц. Ю. Н. Караулова и др.] / под ред. Ю. С. Степанова. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
3. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. Л. Бессонова. – К., 2003. – 40 с.
4. Бурлакова В. В. Дейксис / В. В. Бурлакова // Спорные вопросы английской грамматики. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – С. 74-88.
5. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – М. : Наука, 1985. – 228 с.
6. Пеньковский А. Б. О семантической категории «чуждости» в русском языке / А. Б. Пеньковский // Проблемы структурной лингвистики, 1985 – 1987 : сборник / отв. ред. В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1989. – С. 54-82.
7. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1974. – 206 с.
8. Oxford Dictionary (En-En) (для ABVYU Lingvo x3) Oxford Dictionary of English, Revised Edition. – Oxford : Oxford University Press, 2005. – 355000 entries.

The Holy Bible. King James Version [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.htmlbible.com>